

ATT MOTA OLLE PÅ ANDRA SIDAN GRIND – SVENSKARNAS UPPFATTNINGAR OM KLIMATANPASSNINGSAÅTGÄRDER

GÖRAN DUUS-OTTERSTRÖM, SVERKER C. JAGERS,
ERIK JÖNSSON OCH SIMON MATTI

Sammanfattning

I takt med att klimatförändringarna förvärras blir klimatanpassning allt viktigare. I detta kapitel tittar vi närmare på svenska folkets syn på frågor som rör klimatanpassningsåtgärder, det vill säga åtgärder som syftar till att göra klimatförändringarna mindre skadliga. Vi använder oss av två frågebatterier från 2021 års nationella SOM-undersökning för att undersöka: 1) *var* svenskarna anser att offentliga medel bör satsas för att anpassa samhällen till ett förändrat klimat och 2) *vem* man anser bör bära huvudansvaret för dylika satsningar. Resultaten visar att det finns ett brett stöd bland de svarande för att staten ska bekosta klimatanpassningsåtgärder i Sverige såväl som i sårbara eller fattiga länder. Det finns även ett brett stöd för att det internationella ansvaret att betala för klimatanpassning främst bör falla på stora utsläpparländer, särskilt de som släpper ut mycket växthusgaser i nuläget.

Alltmer frekvent förekommande extremväder, med skogsbränder, översvämningar, torka, kraftiga stormar och smältande glaciärer som följer. Listan på det elände som väntar världens länder, som ett resultat av människans påverkan på jordens klimatsystem, görs lång i den senaste rapporten från FNs klimatpanel IPCC (IPCC, 2022). IPCC konstaterar i sin rapport att även om utsläppen minskas i linje med överenskomna avtal och föresatser så kommer de inte att vara tillräckligt låga för att undvika framtida klimatförändringar. Tvärtom riskerar stora delar av mänskligheten att drabbas mycket svårt i takt med att den globala genomsnittstemperaturen fortsätter öka och klimatsystemet skiftar karaktär. IPCC menar därför att det, parallellt med insatser för att minska utsläppen (eller *mitigation*), redan nu bör göras stora investeringar i olika klimatanpassningsåtgärder som syftar till att minska samhällens sårbarhet (eller *adaptation*). Sådana anpassningsåtgärder kan gälla allt från att öka budgeten för släckningsflyg och räddningstjänst, konstruera vallar för att skydda låglänta landområden mot översvämningar, utveckla grödor som är mer tåliga mot torka eller ökande salthalter i den odlingsbara jorden, och bygga hus som står sig starkare mot framtida stormar, till att helt sonika flytta städer och samhällen som är särskilt sårbara för stormar, översvämningar eller jordskred.

Men klimatanpassning innebär naturligtvis kostnader i varierande grad. En viktig och alltmer aktuell fråga är därför hur ansvaret för att investera i dylika åtgärder skall fördelas. För globala problem, där orsaker och konsekvenser sällan sammanfaller, vare sig tidsmässigt eller geografiskt, blir denna fråga helt central i förhandlingar mellan världens länder. Det står sedan länge klart att klimatförändringarnas konsekvenser sällan eller aldrig respekterar nationsgränser, vilket innebär att de som orsakar den största klimatpåverkan inte nödvändigtvis drabbas hårdast av dess följder. Vi vet också att klimatförändringarnas negativa konsekvenser skiljer sig markant mellan olika geografiska områden, såväl inom som mellan länder, och att behovet av klimatanpassningsåtgärder därmed kraftigt varierar (IPCC, 2022).

I detta kapitel tittar vi närmare på svenska folkets syn på frågor som rör just klimatanpassning. Vi använder oss av två frågor från 2021 års nationella SOM-undersökning för att undersöka: 1) *var* svenskarna anser att deras offentliga medel bör satsas för att anpassa samhällen till ett förändrat klimat och 2) *vem* man anser bör bära huvudansvaret för dylika satsningar. Bör vi exempelvis i högre grad fokusera på satsningar inom Sveriges gränser, eller snarare satsa på åtgärder utomlands? Bör de historiskt stora utsläpparna ta lejonparten av det ekonomiska ansvaret, eller är det upp till varje land att själv bekosta de anpassningsåtgärder som behövs? Vidare undersöker vi om svaren på dessa frågor *skiljer sig åt* mellan olika individer, beroende på exempelvis ålder, utbildningsnivå eller politiskideologisk hemvist, samt om individens intresse för miljöfrågor eller oro för framtida klimatförändringar spelar roll för hur hen ser på klimatanpassningsåtgärder och ansvarsfördelning. Eftersom behovet av åtgärder redan idag är stort, och sannolikt bara kommer att öka, är detta centrala frågor för de beslutsfattare som har att avgöra hur våra gemensamma resurser ska användas i framtiden.

Anpassning, ansvar och rättvisa

Den relativt omfattande forskning som är inriktad på att kartlägga och förstå variation i klimatopinion behandlar till övervägande del människors attityder till politiska åtgärder som, med hjälp av olika styrmedel, fokuserar på att minska klimatutsläppen. För denna typ av styrmedel, exempelvis klimatskatter, subventioner till alternativa teknologier, eller lagstiftning, är kunskapen relativt god, både med avseende på vad människor tycker, varför de tycker så och hur negativa attityder delvis kan mildras med hjälp av exempelvis policydesign och paketering av olika policyer (Bergqvist m.fl., 2022). Däremot är attityder till anpassningsåtgärder och ansvaret för dessa ett betydligt mindre välstuderat fält (Javeline, 2014; Egan & Mullin, 2017). Men i takt med att behoven av att vidta anpassningsåtgärder ökar, blir också studier av attityder till dessa åtgärder alltmer angelägna.

Till skillnad från attityder till klimatpolitiska styrmedel, där de direkta kostnaderna framför allt kommer i form av ökade priser, inskränkta friheter, och

därmed påtvingade beteendeförändringar för såväl enskilda individer som andra samhällsaktörer, träffar anpassningskostnaderna snarare dessa aktörer indirekt, i form av ökade offentliga utgifter. Vem de ökade kostnaderna drabbar, och bör drabba, är också tydligare för traditionella miljöpolitiska styrmedel än för anpassningsåtgärder. Utformningen av de förra följer vanligtvis en enkel och välbekant idé om att det är den som orsakar utsläppen, oavsett om det är en stor industri eller en enskild bilförare, som ska betala kostnaderna för miljöskadorna. Denna *Polluter Pays Principle* (PPP) som stora delar av dagens miljöpolitik och lagstiftning kretsar kring, har också tämligen starkt stöd bland svenskar i allmänhet (se Jagers m.fl., 2020). När det gäller anpassningsåtgärder är dock inte svaret på vem som rimligtvis ska bära kostnaderna lika enkel och detta av flera skäl (Jagers & Duus-Otterström, 2008; Duus-Otterström & Jagers, 2012). För *det första* bekostas investeringar i klimatanpassning främst av skattemedel, vilket gör kopplingen mellan faktiska utsläpp och betalningsansvar otydligare. Det faktum att många anpassningsåtgärder, såsom en bättre organiserad och utrustad räddningstjänst, nya odlingsmetoder för matproduktion eller moderniserade städer och samhällen, även fyller andra viktiga funktioner än att bara skydda mot klimatförändringarnas effekter, ökar svårigheten att dra en rak linje mellan utsläpp och betalningsansvar. För *det andra*, under ett PPP-system beräknas betalningsansvaret utifrån storleken på utsläppen: en stor industri betalar således mer än en enskild individ, eftersom den förras klimatpåverkan totalt sett i regel är större. Det är emellertid inte alls lika enkelt, om ens möjligt, att räkna ut i vilken grad olika aktörer – enskilda eller hela stater – bär ett ansvar för de negativa effekterna som klimatförändringarna medför och som anpassningsåtgärderna avser att mildra. Detta problem är som allra mest akut när det kommer till kompensation (att ersätta dem som faktiskt drabbas av negativa effekter) eftersom det inte är möjligt att koppla en specifik händelse – såsom en kraftig skogsbrand i Australien, torka och förstörda skördar i Sudan, eller översvämningar i Gävle – till en specifik utsläppskälla eller till de aggregerade utsläppen från ett specifikt land (Huggel m.fl., 2016; James m.fl., 2019). Men problemet uppstår även för klimatanpassning, dels då det kommer att finnas osäkerhet kring vem som orsakat de förändrade väderfenomen som en viss aktör tvingas anpassa sig till, dels då sårbarhet inför klimatförändringarna är något som det presumtiva offret själv har ansvar för. Klimatanpassning är en fråga där det helt enkelt är mer oklart hur ansvaret att betala bör se ut.

Vem bör då betala för klimatanpassning? Svaren skiljer sig åt beroende på vem som svarar.¹ Vissa skulle tycka det är rimligt att trots allt använda sig av en princip liknande PPP. Tillämpad internationellt innebär denna princip att betalningsansvaret görs proportionellt till den andel av de globala utsläppen som varje land idag står för. Det land som idag släpper ut mest växthusgaser bör också vara den part som tar den största andelen av anpassningskostnaderna.

Alla håller emellertid inte med om att denna nutidsinriktade princip är den mest rimliga. I de pågående internationella klimatförhandlingarna menar exempelvis

Kina – världens klart största utsläppare som i nuläget står för närmare en tredjedel av världens totala koldioxidutsläpp – istället att de länder som *historiskt* har släppt ut mest bör stå för den största kostnaden. Enligt denna princip faller snarare betalningsansvaret i första hand på USA men även på flera västeuropeiska länder. Ytterligare en förskjutning av ansvar, denna gång bland annat mot Gulfstaterna, blir det om utsläppsmängderna beräknas per capita snarare än på totalen.

Men det finns fler principer som kan tillämpas. En tänkbar position är att ansvar ytterst bör beräknas utifrån betalningsförmåga: de länder som har bäst ekonomiska förutsättningar bör bidra till klimatanpassningen, oavsett hur stora utsläpp de själva har eller historiskt har haft. Ytterligare en tänkbar position, som skiljer sig subtilt från de som baseras på utsläppsansvar eller betalningsförmåga, är att de länder som tjänar eller har tjänat mest på utsläppen huvudsakligen bör betala.

Slutligen är det tänkbart att frågan om klimatanpassningsåtgärder inte bör betraktas som en fråga om omfördelningar mellan länder, utan att den likställs med andra investeringar som suveräna stater gör inom sina egna territorier och där respektive stat själv ansvarar för de åtgärder som behövs. Ansvar för att skydda sig mot negativa konsekvenser är då primärt en fråga för den inhemska regeringen. Indirekt implicerar denna position att kostnaderna beror på hur stor risk olika länder löper att drabbas av klimatförändringarna

Ansvarsfrågan är också intimt sammankopplad med ytterligare en stötesten som gäller hur klimatanpassningsåtgärder bäst bör *utformas*. Även om effekterna av ett förändrat klimat är synbara på i stort sett alla platser på jorden, är det otvetydigt så att de negativa konsekvenserna kraftigt skiljer sig åt och detta såväl inom som mellan länder. Alla drabbas helt enkelt inte i lika hög grad, eller på samma sätt, av klimatförändringarna. I en värld där resurserna för anpassning är begränsade sätter detta fingret på ytterligare en utmaning, nämligen vems sårbarhet som främst bör prioriteras. Helt enkelt: *var* ska anpassningsåtgärder utföras? Även här finns olika principer att utgå från, som leder fram till olika svar på ovan ställda fråga: satsningarna kan vara tydligt behovsstyrda, där offentliga medel slussas till åtgärder i andra länder som antingen är särskilt utsatta eller har en nedsatt förmåga att själva betala, eller alternativt fokusera på behovet av åtgärder hemmavid (Grasso, 2010; Remling & Persson, 2015; Duus-Otterström, 2016).

Svenskarnas syn på klimatanpassningsåtgärder

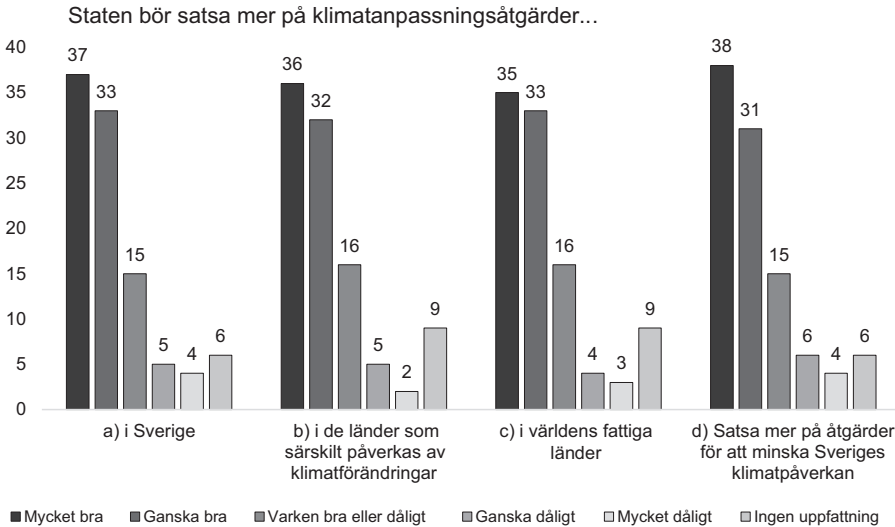
För att besvara dessa frågeställningar ställdes i SOM-undersökningen 2021 två frågor. Den ena, som ligger till grund för besvarandet av frågan om var offentliga medel för anpassningsåtgärder bör satsas, lyder ”Vilken är din åsikt om följande förslag? a) Staten bör satsa mer på klimatanpassningsåtgärder i Sverige; b) Staten bör satsa mer på klimatanpassningsåtgärder i de länder som särskilt påverkas av klimatförändringar; c) Staten bör satsa mer på klimatanpassningsåtgärder i världens

fattiga länder; d) Staten bör satsa mer på åtgärder för att minska Sveriges klimatpåverkan”. Den sista delfrågan handlar alltså inte om klimatanpassning, men är viktig och tjänar som jämförelsepunkt för att vi ska få en uppfattning om hur svenska folket ställer sig till klimatanpassningsåtgärder visavi den betydligt mer utforskade frågan om vad Sverige bör göra för att minska sin negativa påverkan på klimatet. Svaren gavs på en femgradig skala som sträcker sig från ’mycket bra förslag’ till ’mycket dåligt förslag’. Även svarsalternativet ’ingen uppfattning’ fanns att välja.

På liknande sätt lyder frågan som ligger till grund för svaret till frågan om vem som bör betala för klimatanpassningsåtgärder: ”vilken är din åsikt om följande förslag om vilka länder som bör betala för klimatanpassningar? (t.ex. för att motverka översvämningar, torka och skogsbränder) a) Länder som historiskt har orsakat den största delen av klimatförändringarna bör betala; b) Länder som idag orsakar den största delen av klimatförändringarna bör betala; c) Länder som har bäst ekonomiska förutsättningar bör betala; d) Länder som riskerar att drabbas mest av klimatförändringarna bör betala. Även här gavs svaren på en femgradig skala som sträcker sig från ’mycket bra förslag’ till ’mycket dåligt förslag’, samt svarsalternativet ’ingen uppfattning’. Antal svarspersoner för de sammanlagt åtta frågorna varierar mellan som minst 1 285 och som mest 1 425.

Figur 1 redovisar svarsfördelningen för frågan om var offentliga medel för klimatanpassningar bör satsas. Av figuren att döma står det klart att några större skillnader i var Sverige enligt svarspersonerna bör satsa på klimatanpassningar inte förekommer. Svarspersonerna ser helt enkelt inte ut att göra skillnad på var man bör bistå med resurser i syfte att mildra effekterna av ett alltmer förvärrat klimat. Omkring 70 procent av de svarande är positivt inställda till att Sverige bör satsa mer resurser på klimatanpassningar i fattiga länder och länder som främst riskerar att drabbas av klimatförändringar, liksom i Sverige. Mellan sju och nio procent är negativt inställda till alla tre förslagen. och lite drygt var sjätte person anser att förslagen är varken bra eller dåliga. Frågeställningen som redovisas i stapeldiagrammet längst till höger skiljer sig något mot övriga tre frågor, eftersom här snarare rör sig om attityder kring åtgärder att *motverka* klimatförändringar än att anpassa sig till dem, som vi valde att ha med som jämförelsepunkt. Då det endast skiljer några enstaka procentenheter figurerna emellan, verkar det alltså som att svensken är lika vänligt, eller ovänligt, inställd till att satsa offentliga medel på åtgärder i syfte att motverka klimatförändringar som de är på att satsa medel på att skydda sig mot klimatförändringarnas effekter.

Figur 1 Var offentliga medel bör satsas för att anpassa samhällen till ett förändrat klimat, 2021 (procent)

Kommentar: Frågan löd 'Vilken är din åsikt om följande förslag...' a) 'staten bör satsa mer på klimatanpassningsåtgärder i Sverige'; b) 'staten bör satsa mer på klimatanpassningsåtgärder i de länder som särskilt påverkas av klimatförändringar'; c) 'staten bör satsa mer på klimatanpassningsåtgärder i världens fattiga länder'; d) 'staten bör satsa mer på åtgärder för att minska Sveriges klimatpåverkan'. Svarsskalan är femgradig där 1 motsvarar 'Mycket dåligt förslag' och 5 'Mycket bra förslag'.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2021.

I tabell 1 har vi brutit ner resultaten från figur 1 på en uppsättning sociodemografiska och politiska variabler. I tabellen redovisas de andelar som svarat antingen 'bra' eller 'mycket bra förslag', och som alltså anses vara positivt inställda till förslagen. Jämfört med män är kvinnor något mer positivt inställda till att satsa mer offentliga medel på (a) klimatanpassningsåtgärder och (d) åtgärder för att minska Sveriges klimatpåverkan. När det kommer till (b) att satsa mer resurser på klimatanpassningsåtgärder i länder som särskilt påverkas av klimatförändringar och (c) i fattiga länder, finns endast försumbara skillnader mellan könen. Åldersmässigt finns det nästan inga skillnader mellan ålderskategorierna i hur man ställer sig till förslagen, och om vi tittar på utbildning ser vi att framför allt att gruppen högutbildade sticker ut som de mest positiva. Oavsett inkomst är ens syn på var klimatanpassningsåtgärder ska genomföras mer eller mindre likadan, även om den rikaste kategorin är något mer positiv till samtliga förslag än övriga. När det kommer till (a) att satsa på anpassningsåtgärder i Sverige och (d) att minska Sveriges klimatpåverkan är stödet för dessa åtgärder lägst på landsbygden och högst i storstäderna Stockholm, Göteborg och Malmö. Dessa skillnader försvinner så gott som helt när förslaget

snarare gäller att (b) satsa på anpassningsåtgärder i fattiga länder och (c) länder som särskilt kommer att drabbas av klimatförändringar. Detta mönster går igen när vi undersöker attityderna utifrån svarspersonernas vänster-högeridentifikation: för fråga a) och d) finns stora skillnader mellan personer som placerar sig själv 'klart till vänster' och de som placerar sig 'klart till höger' – nära 40 procentenheter skiljer dem åt – medan det i frågorna b) och c) fortfarande finns skillnader, men jämförelsevis små sådana.

När det gäller attityder till olika klimatstyrmedel är upplevd oro för klimatförändringar en starkt samvarierande faktor till personers olika ståndpunkter (Bergquist m.fl., 2022). Detta är något som vi också kan bekräfta i vårt material – för alla fyra frågor i tabell 1 är det stora skillnader mellan dom som uppger sig vara mycket orolig för förändringar i jordens klimat kontra dom som inte alls är oroad. I fråga a) rör det sig om hela 74 procentenheter mellan de båda extremerna. Föga förvånande visar det sig också att personer som är välvilligt inställda till att införa klimatskatter också är mer positivt inställda till samtliga förslag om att satsa mer resurser på klimatanpassningsåtgärder. I ett försök att närma oss fenomenet altruism, och om det kan tänkas påverka ens beredvillighet att göra satsningar på klimatanpassningsåtgärder, har vi tagit hjälp av två frågor. Den ena rör svarspersonernas inställning till flyktningmottagande och den andra om man donerat pengar till humanitära hjälporganisationer under det senaste året. Operationaliserat på detta vis finns det visst stöd för att altruistiska drag hos svarspersonerna korrelerar med att man också vill göra mer omfattande satsningar på klimatanpassningsåtgärder, i Sverige liksom i andra länder, åtminstone om dessa länder är fattiga eller sårbara.

Tabell 1 visar endast resultat från bivariata analyser – där relationen mellan de beroende och oberoende variablerna undersökts var för sig. Men hur står sig sambanden om vi inkluderar variablerna simultant, i multipla regressionsanalyser; kvarstår de identifierade sambanden då de inkluderade variablerna kontrollerar för varandra? I tabell 2 redovisas resultaten från sådana analyser. När vi kontrollerar för samtliga variabler står det klart att könsskillnaderna som vi identifierade i tabell 1 näst intill raderas, endast små skillnader kvarstår och det är bara i fråga b) och d) som dessa är statistiskt säkerställda. Åldersmässigt finns en liten statistiskt signifikant skillnad mellan personer över 65 och personer under 30 i a), men effekten är försumbar. Desto större ålderseffekter återfinns i c), där framför allt personer äldre än 65 sticker ut som mer positiva till förslaget om att satsa på klimatanpassningsåtgärder i världens fattiga länder. Överlag är sociodemografiska faktorer som kön, ålder, utbildning och inkomst inte avgörande för ens åsikt till de fyra förslagen om var offentliga medel bör satsas för att anpassa samhällen till klimatförändringar. De faktorer som framför allt verkar spela in är snarare personers attityder och uppfattningar. Som vi redan varit inne på är klimatoro en starkt bidragande faktor för hur man svarar på frågorna a-d; i d)-frågan rör det sig om cirka två skalstegs skillnad (av svarsskalans totala fem) mellan icke-oroliga personer och mycket oroliga personer.

Tabell 1 Var offentliga medel bör satsas för att anpassa samhällen till ett förändrat klimat, 2021 (andel positiva, procent)

	Satsa i Sverige (a)	Satsa i länder som särskilt påverkas (b)	Satsa i fattiga länder (c)	Minska Sveriges klimatpåverkan (d)
Samtliga	70	68	67	69
Kvinna	75	69	67	75
Man	65	67	67	62
Ålder				
16–29 år	69	72	60	67
30–49 år	70	69	66	70
50–64 år	67	67	71	67
65–85 år	73	67	67	69
Utbildning				
Låg	60	63	60	58
Medellåg	67	69	66	64
Medelhög	68	63	60	70
Hög	79	74	76	77
Inkomst				
Mycket låg	70	66	63	67
Ganska låg	67	63	62	65
Medel	69	69	66	69
Ganska hög	69	70	71	67
Mycket hög	76	73	75	76
Stad/Land				
Landsbygd	59	64	66	58
Tätort	65	74	70	68
Stad	73	67	67	70
Storstad	78	69	65	77
Ideologi				
Klart till vänster	85	75	74	86
Något till vänster	84	78	75	82
Varken vänster/höger	65	65	62	66
Något till höger	67	65	65	63
Klart till höger	48	60	63	50
Klimatoro				
Mycket oroande	86	78	77	86
Ganska oroande	63	61	58	61
Inte särskilt oroande	32	54	56	29
Inte alls oroande	12	26	36	13
Införa klimatskatter				
Negativ/varken eller	66	65	64	64
Positiv	96	85	82	96
Minska flyktingmot- tagandet				
Mycket dåligt förslag	78	74	69	78
Ganska dåligt förslag	90	78	75	89
Varken bra/dåligt	77	69	69	77
Ganska bra förslag	70	71	68	67
Mycket bra förslag	54	60	61	51
Skänkt pengar till hjälporganisation?				
Nej	59	61	58	57
Ja	76	72	72	75

Kommentar: Frågan löd 'Vilken är din åsikt om följande förslag...' a) 'staten bör satsa mer på klimatanpassningsåtgärder i Sverige'; b) 'staten bör satsa mer på klimatanpassningsåtgärder i de länder som särskilt påverkas av klimatförändringar'; c) 'staten bör satsa mer på klimatanpassningsåtgärder i världens fattiga länder'; d) 'staten bör satsa mer på åtgärder för att minska Sveriges klimatpåverkan'. Svarsskalan är femgradig där 1 motsvarar 'Mycket dåligt förslag' och 5 'Mycket bra förslag'. 'Mycket låg inkomst' = sammanlagd årsinkomst på max 200 000, 'Ganska låg inkomst' = 201 000–400 000, 'Medel' = 401 000–700 000, 'ganska hög inkomst' = 701 000–900 000 och 'mycket hög inkomst' = en sammanlagd årsinkomst över 901 000. Stad/Land baseras på en fråga om i vilken typ av område svarspersonen bor. Ideologi är en självplaceringsfråga där svarspersonen får placeras sig på vänster-högerskalan, svarsalternativen framgår av tabellen. Klimatoro mäts genom en fyrgradig svarsskala där högre värden indikerar större oro för förändringar i framtidens klimat. Införa klimatskatter är en dikotom variabel där de som svarat antingen 'Mycket bra förslag' eller 'Ganska bra förslag' på samtliga tre frågor om att i) 'införa en klimatskatt i EU på flygresor', ii) 'införa klimatskatt på nötkött', och iii) 'höja koldioxidskatten på bensin och diesel' kodats till 1. "Minska flyktningmottagandet" baseras på frågan 'Vilken är din åsikt om följande förslag? Ta emot färre flyktingar i Sverige' där svarsskalan är femgradig där 1 motsvarar 'Mycket dåligt förslag' och 5 'Mycket bra förslag'. "Skänkt pengar till hjälporganisation" är en dikotom variabel där 1 innebär att respondenten under de senaste 12 månaderna skänkt pengar till en hjälporganisation.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2021.

Att anse att vi i Sverige kommer att behöva sänka vår levnadsstandard i syfte att stoppa klimatförändringar är starkt korrelerat med att man också vill satsa på klimatanpassningsåtgärder i Sverige, liksom att minska Sveriges klimatpåverkan. Likaså är ens attityd till införandet av diverse klimatskatter av betydelse för hur mycket man stödjer förslagen.

Ens politisk-ideologiska hemvist och attityd i flyktingfrågan är däremot inte av särskilt stor praktisk relevans, även om variabeln i vissa modeller är signifikant. Om något är personer längre högerut på den politiska vänster-högerskalan mer negativa till förslagen och personer som vill ta emot färre flyktingar likaså. Har man däremot skänkt pengar till humanitära hjälporganisationer svarar man i genomsnitt lite mer positivt på frågorna om att bistå med åtgärder i fattiga länder och länder som särskilt drabbas av klimatförändringar.

Tabell 2 Multipel regressionsanalys av var offentliga medel bör satsas i syfte att anpassa samhällen till ett förändrat klimat, 2021 (ostandardiserade regressionskoefficienter)

	Satsa i Sverige (a)	Satsa i länder som särskilt påverkas (b)	Satsa i fattiga länder (c)	Minska Sveriges klimatpåverkan (d)
Kön				
Kvinna	.03 (.05)	.12* (.06)	.09 (.06)	.13* (.05)
Ålder				
30–49 år	-.05 (.09)	-.06 (.10)	.21* (.10)	-.09 (.09)
50–64 år	.02 (.09)	-.08 (.10)	.33** (.10)	.01 (.09)
65–85 år	.19* (.09)	.04 (.10)	.43*** (.10)	.12 (.09)
Utbildning				
Medellåg	.10 (.08)	.12 (.10)	.05 (.10)	.02 (.09)
Medelhög	.06 (.09)	-.06 (.10)	-.17 (.11)	.00 (.09)
Hög	.15 (.09)	.06 (.10)	-.00 (.11)	.06 (.09)
Inkomst (1–5)	-.02 (.02)	-.02 (.03)	.05 (.03)	.02 (.02)
Ideologi (1–5)	-.07** (.02)	-.01 (.03)	-.02 (.03)	-.08** (.02)
Klimatoro (1–4)	.50*** (.04)	.27*** (.04)	.25*** (.04)	.53*** (.04)
Sänkt levnadsstandard (1–5)	.21*** (.02)	.04 (.02)	.03 (.03)	.18*** (.02)
Införa klimatskatter (0–1)	.29*** (.07)	.23** (.08)	.15 (.09)	.28*** (.08)
Minska flyktingmottagandet (1–5)	-.07** (.02)	-.00 (.03)	-.00 (.03)	-.09*** (.02)
Skänkt pengar till hjälporganisation (0–1)	.09 (.05)	.18** (.06)	.28*** (.06)	.12* (.06)
Konstant	1.89*** (.19)	2.91*** (.22)	2.47*** (.22)	1.85*** (.19)
Adj. R ²	.39	.09	.10	.40
N	1 264	1 214	1 214	1 253

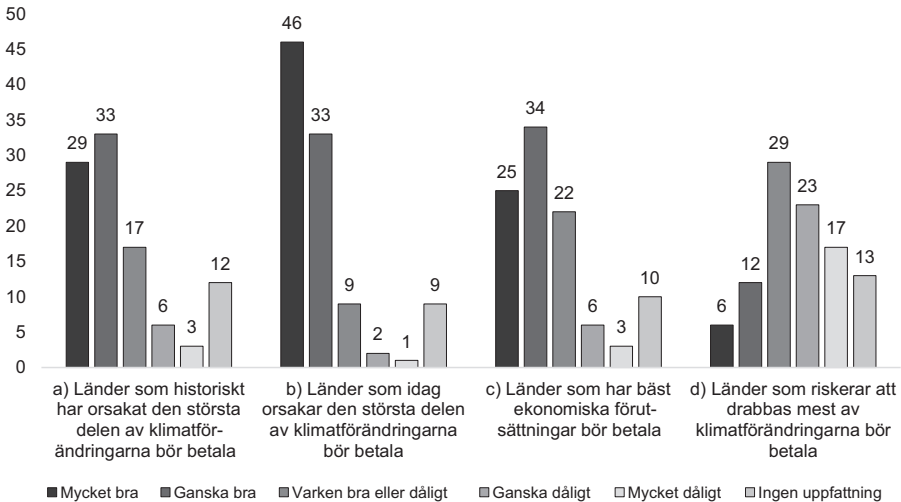
Kommentar: Frågan löd 'Vilken är din åsikt om följande förslag...' a) 'Satsa mer på klimat-anpassningsåtgärder i Sverige'; b) 'Satsa mer på klimatanpassningsåtgärder i de länder som särskilt påverkas av klimatförändringar'; c) 'Satsa mer på klimatanpassningsåtgärder i världens fattiga länder'; d) 'Satsa mer på åtgärder för att minska Sveriges klimatpåverkan'. Svarsskalan är femgradig där 1 motsvarar 'Mycket dåligt förslag' och 5 'Mycket bra förslag'. Referenskategori för kön är man. Referenskategori för ålder är 16–29 år. Referenskategori för utbildning är lågutbildade. Inkomst är en femgradig variabel som sträcker sig från det lägsta alternativet "mycket låg inkomst" (sammanlagd årsinkomst från 0 till 200 000) till det högsta alternativt "mycket hög inkomst" (sammanlagd årsinkomst över 901 000). Vänster-höger går från 1 "klart till vänster" till 5 "klart till höger". Klimatoro är en variabel med fyrgradig svarsskala där högre värden indikerar

större oro för förändringar i framtidens klimat. "Sänkt levnadsstandard" baseras på frågan om hur mycket, eller lite, man håller med om påståendet 'Vi som bor i Sverige kommer behöva sänka vår levnadsstandard för att stoppa klimatförändringarna', där den ursprungliga 11-gradiga svars-skalan kodats om till fem kategorier, där 1 motsvarar 'helt felaktigt påstående' och 5 'helt riktigt påstående'. Klimatskatt är en dikotom variabel där de som svarat antingen 'Mycket bra förslag' eller 'Ganska bra förslag' på samtliga tre frågor om att i) 'införa en klimatskatt i EU på flygresor', ii) 'införa klimatskatt på nötkött', och iii) 'höja koldioxidskatten på bensin och diesel' kodats till 1. "Minska flyktningmottagandet" baseras på frågan 'Vilken är din åsikt om följande förslag? Ta emot färre flyktingar i Sverige' med en femgradig svarsskala 1 motsvarar 'Mycket dåligt förslag' och 5 'Mycket bra förslag'. "Skänkt pengar till hjälporganisation" är en dikotom variabel där 1 innebär att respondenten under de senaste 12 månaderna skänkt pengar till en hjälporganisation. Standardfel inom parentes. *** $p < .001$, ** $p < .01$, * $p < .05$.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2021.

Om vi än så länge uppehållit oss vid frågan om *var* klimatanpassningsåtgärden ska genomföras, skiftar vi nu fokus till frågan om *vem* som bör bära huvudansvaret för att finansiera dessa åtgärder. Figur 2 redovisar svarsfördelningen för denna fråga. Jämfört med var-frågan ser vi att det är en större variation när det kommer till vilka länder som man anser bör betala. 62 procent är positiva till att länder som *historiskt sett* orsakat den största delen av klimatförändringarna bör bära huvudansvaret för finansieringen av klimatanpassningsåtgärder. Stödet för att låta länder som *idag* står för merparten av klimatförändringarna är dock än högre, hela 79 procent av de svarande tycker att detta vore ett ganska eller mycket bra förslag. Skillnaden accentueras ytterligare av att 46 procent anser att detta förslag är mycket bra. Motsvarande siffra i fallet med de historiska utsläpparländerna är bara 29 procent. Att låta länder som idag orsakar den största delen av klimatförändringarna få betala för klimatanpassningsåtgärder verkar vara ett förslag som är populärt bland de svarande. Det finns även ett stort stöd för att låta länder med bäst ekonomiska förutsättningar få betala för klimatanpassningsåtgärder. En majoritet om 59 procent är positiva till förslaget om att låta rika länder betala. Betydligt mer ljust är stödet för att låta länder som särskilt drabbas av klimatförändringar få betala, där endast 18 procent är positiva till detta förslag.

Figur 2 Vem som bör bära huvudansvaret för att anpassa samhällen till ett förändrat klimat, 2021 (procent)

Kommentar: Frågan löd 'Vilken är din åsikt om följande förslag om vilka länder som bör betala för klimatanpassningar? (t.ex. för att motverka översvämningar, torka och skogsbränder)' a) 'Länder som historiskt har orsakat den största delen av klimatförändringarna bör betala'; b) 'Länder som idag orsakar den största delen av klimatförändringarna bör betala'; c) 'Länder som har bäst ekonomiska förutsättningar bör betala'; d) 'Länder som riskerar att drabbas mest av klimatförändringarna bör betala'. Svarsskalan är femgradig där 1 motsvarar 'Mycket dåligt förslag' och 5 'Mycket bra förslag'.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2021.

I mångt och mycket känner vi igen resultaten i tabell 3 från de i tabell 1: det är inga större skillnader mellan hur man svarar på frågorna baserat på ens ålder, utbildning, inkomst, eller var man bor. Däremot ser vi att männen är mer positiva till förslag a) (11 procentenheter fler) och b) (6 procentenheter fler) än kvinnor. För c) och d) skiljer det sig endast någon enstaka procentenhet. Det finns inga större skillnader med avseende på ideologi när det kommer till vilka som historiskt orsakat mest av klimatförändringarna och de som idag orsakar mest av. Om något är personer längre åt vänster mer positiva till att låta historiska utsläpparländer betala än vad personer längre åt höger är. Desto större skillnader är det mellan personer långt till vänster (79 procent) och personer långt till höger (37 procent) när det kommer till att låta länder som har bäst ekonomiska förutsättningar betala; mellan de två extremerna skiljer det sig 42 procentenheter. Personer längre höger ut på den politisk-ideologiska vänster-högerskalan tenderar att i större utsträckning också anse att länder som riskerar att drabbas hårdast av klimatförändringarna själva bör stå för kostnaderna. Är det något som sticker ut i dessa resultat så är det att det råder stor enighet längs hela vänster-högerskalan i synen på att de länder som

släpper ut mest idag också är de länder som främst bör stå för kostnaderna för klimatanpassningsåtgärder. Personer positivt inställda till att införa klimatskatter är mer positiva till förslag a, b, c, men tycker i lägre utsträckning än övriga personer om förslaget att de länder som riskerar att drabbas mest ska betala. Samma mönster syns även i frågan om klimataoro – ju starkare oro för klimatet desto större benägenhet att vara positiv till förslag a, b och c, men inte i d.

Vårt sätta att fånga altruistiska drag hos svarspersonerna får visst genomslag. Personer med en restriktiv inställning till flyktingmottagande tycker i lägre utsträckning än personer med en tillåtande attityd i samma fråga att länder med bäst ekonomiska förutsättningar ska betala för klimatanpassningsåtgärder. Omvänt gäller för frågan om att låta länder som riskerar att drabbas mest av klimatförändringar – personer med en restriktiv syn på flyktingmottagande tycker i större utsträckning att länder som särskilt drabbas av klimatförändringar själva får betala för att anpassa sina länder till klimatförändringar än vad personer med en mer tillåtande attityd gör. Att ha skänkt pengar till humanitära hjälporganisationer ger bara utslag i c-frågan: personer som under det gångna året skänkt pengar till hjälporganisationer tycker i något högre utsträckning än personer som inte skänkt pengar att länder som har bäst ekonomiska förutsättningar ska betala för klimatanpassningsåtgärder.

Tabell 3 Vem som bör bära huvudansvaret för att anpassa samhällen till ett förändrat klimat, 2021 (andel positiva, procent)

Länder som...	historiskt orsakat största delen av klimatförändringarna (a)	idag orsakar största delen av klimatförändringarna (b)	har bäst ekonomiska förutsättningar (c)	riskerar att drabbas mest av klimatförändringarna (d)
Samtliga	62	79	59	19
Kvinna	57	76	60	18
Man	68	82	57	19
Ålder				
16–29 år	64	80	56	14
30–49 år	59	79	60	15
50–64 år	63	82	59	20
65–85 år	63	77	58	22
Utbildning				
Låg	61	72	51	25
Medellåg	65	79	53	21
Medelhög	59	81	57	16
Hög	62	81	68	15
Inkomst				
Mycket låg	60	73	59	28
Ganska låg	58	75	55	19
Medel	64	81	60	20
Ganska hög	63	81	61	16
Mycket hög	66	85	62	10
Stad/Land				
Landsbygd	61	75	57	12
Tätort	65	81	54	18
Stad	61	80	59	20
Storstad	63	79	65	21
Ideologi				
Klart till vänster	68	79	79	11
Något till vänster	65	81	69	18
Varken vänster/höger	60	74	55	20
Något till höger	60	84	54	16
Klart till höger	61	80	37	30
Klimatoro				
Mycket oroande	69	86	72	16
Ganska oroande	58	75	50	19
Inte särskilt oroande	55	68	36	27
Inte alls oroande	29	55	15	24
Införa klimatskatter				
Negativ/varken eller	61	78	54	20
Positiv	68	87	85	13
Minska flyktingmottagandet				
Mycket dåligt förslag	57	72	70	11
Ganska dåligt förslag	63	83	74	11
Varken bra/dåligt	63	77	64	21
Ganska bra förslag	63	81	58	17
Mycket bra förslag	62	80	46	24
Skänkt pengar till hjälporganisation?				
Nej	62	78	51	19
Ja	63	80	63	18

Kommentar: Frågan löd 'Vilken är din åsikt om följande förslag om vilka länder som bör betala för klimatanpassningar? (t.ex. för att motverka översvämningar, torka och skogsbränder' a) 'länder som historiskt har orsakat den största delen av klimattförändringarna bör betala'; b) 'länder som idag orsakar den största delen av klimattförändringarna bör betala'; c) 'länder som har bäst ekonomiska förutsättningar bör betala'; d) 'länder som riskerar att drabbas mest av klimattförändringarna bör betala'. 'Mycket låg inkomst' = sammanlagd årsinkomst på max 200 000, 'Ganska låg inkomst' = 201 000–400 000, 'Medel' = 401 000–700 000, 'ganska hög inkomst' = 701 000–900 000 och 'mycket hög inkomst' = sammanlagd årsinkomst över 901 000. Stad/Land baseras på en fråga om i vilken typ av område svarspersonen bor. Ideologi är en självplaceringsfråga där svarspersonen får placeras sig på vänster-högerskalan, svarsalternativen framgår av tabellen. Klimatoro är en variabel med fyrgradig svarsskala där högre värden indikerar större oro för förändringar i framtidens klimat. Införa klimatskatter är en dikotom variabel där de som svarat antingen 'Mycket bra förslag' eller 'Ganska bra förslag' på samtliga tre frågor om att i) 'införa en klimatskatt i EU på flygresor', ii) 'införa klimatskatt på nötkött', och iii) 'höja koldioxidskatten på bensin och diesel' kodats till 1. "Minska flyktningmottagandet" baseras på frågan 'Vilken är din åsikt om följande förslag? Ta emot färre flyktingar i Sverige' med en femgradig svarsskala där 1 motsvarar 'Mycket dåligt förslag' och 5 'Mycket bra förslag'. "Skänkt pengar till hjälporganisation" är en dikotom variabel där 1 innebär att respondenten under de senaste 12 månaderna skänkt pengar till en hjälporganisation.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2021.

Enligt samma förfarande som ovan (tabell 2) har vi även analyserat vem-frågorna i multipla regressionsanalyser. Resultaten redovisas i tabell 4. Även här är sociodemografiska variabler av mindre betydelse. Effekten av inkomst är däremot starkt signifikant, om än liten, när det gäller frågan om att låta länder som riskerar att drabbas mest få betala; personer med högre inkomster tenderar att tycka sämre om förslaget. Teoretiskt är det svårt att se varför så skulle vara fallet och sambandet bör nog främst betraktas som ett skensamband. Något mer rimligt är det i storleksordningen liknande sambandet mellan vänster-högerposition och åsikten om att låta länder med bäst ekonomiska förutsättningar få betala, där personer längre vänsterut anser det vara mer positivt att låta rika länder betala – ett inte helt främmande sentiment bland vänstersinnade människor. Liksom i våra tidigare resultat är effekten av klimatoro påtaglig och är bland våra variabler den enskilt starkaste faktorn som predicerar personers åsikt i frågan om vilka länder som bör betala för klimatanpassningsåtgärder.

Av de låga R²-värdena i modell a), b) och d) blir det dock tydligt att det huvudsakligen måste vara andra faktorer som ligger bakom ens ståndpunkt i frågan om vem som ska betala. Endast i modell c) står vår uppsättning variabler för en någorlunda stor förklaringskraft. Vår gissning är att denna fråga kan betraktas som en omfördelningsfråga – åtminstone allra tydligast av de fyra – där faktorer som är starkt kopplade till en vänster-högerdimension får genomslag. Denna vänster-högerdimension märks främst (utöver vad som redan sagts om respondenternas självplaceringar längst skalan) genom att både åsikter om att införa klimatskatter och om huruvida vi i Sverige kommer behöva sänka vår levnadsstandard i syfte att motverka klimattförändringar, får genomslag.

Tabell 4 Multipel regressionsanalys av vem som bör bära huvudansvaret för att anpassa samhällen till ett förändrat klimat, 2021 (ostandardiserade regressionskoefficienter)

Länder som...	historiskt orsakat största delen av klimatförändringarna (a)	idag orsakar största delen av klimatförändringarna (b)	har bäst ekonomiska förutsättningar (c)	riskerar att drabbas mest av klimatförändringarna (d)
Kön				
Kvinna	-.16* (.06)	-.05 (.05)	-.01 (.06)	.08 (.07)
Ålder				
30–49 år	.03 (.11)	-.09 (.08)	-.03 (.09)	.04 (.11)
50–64 år	.19 (.11)	-.02 (.08)	.03 (.10)	.16 (.11)
65–85 år	.16 (.11)	.00 (.09)	.10 (.10)	.22 (.12)
Utbildning				
Medellåg	-.12 (.11)	.10 (.08)	-.01 (.10)	-.01 (.12)
Medelhög	-.24* (.11)	.15 (.09)	-.13 (.10)	-.18 (.12)
Hög	-.21 (.11)	.07 (.09)	.03 (.10)	-.10 (.12)
Inkomst (1–5)	-.01 (.03)	.01 (.02)	-.03 (.02)	-.12*** (.03)
Ideologi (1–5)	-.02 (.03)	-.00 (.02)	-.12*** (.03)	.04 (.03)
Klimatoro (1–4)	.21*** (.04)	.17*** (.03)	.25*** (.04)	-.15*** (.05)
Sänkt levnadsstandard (1–5)	.01 (.03)	-.00 (.02)	.14*** (.02)	.02 (.03)
Införa klimatskatter (0–1)	.03 (.09)	.09 (.07)	.20* (.08)	-.14 (.10)
Minska flyktningmot-tagandet (1–5)	-.01 (.03)	.08*** (.02)	-.06* (.03)	.12*** (.03)
Skänkt pengar till hjälporganisation (0–1)	.02 (.07)	-.01 (.05)	.11 (.06)	.03 (.07)
Konstant	3.40*** (.24)	3.42*** (.19)	3.05*** (.21)	2.83*** (.26)
Adj. R ²	.03	.02	.20	.08
N	1 175	1 212	1 210	1 161

Kommentar: Frågan löd 'Vilken är din åsikt om följande förslag om vilka länder som bör betala för klimatanpassningar? (t.ex. för att motverka översvämningar, torka och skogsbränder' a) 'länder som historiskt har orsakat den största delen av klimatförändringarna bör betala'; b) 'länder som idag orsakar den största delen av klimatförändringarna bör betala'; c) 'länder som har bäst ekonomiska förutsättningar bör betala'; d) 'länder som riskerar att drabbas mest av klimatförändringarna bör betala'. Svaret ges på en femgradig skala där 1 motsvarar 'Mycket dåligt förslag' och 5 'Mycket bra förslag'. Referenskategori för kön är man. Referenskategori för ålder är 16–29 år.

Referenskategori för utbildning är lågutbildade. Inkomst är en femgradig variabel som sträcker sig från det lägsta alternativet "mycket låg inkomst" (sammanlagd årsinkomst från 0 till 200 000) till det högsta alternativt "mycket hög inkomst" (sammanlagd årsinkomst över 901 000). Vänsterhöger går från 1 "klart till vänster" till 5 "klart till höger". Klimatoro är en variabel med fyrgradig svarsskala där högre värden indikerar större oro för förändringar i framtidens klimat. "Sänkt levnadsstandard" är en variabel baserad på frågan om hur mycket, eller lite, man håller med om påståendet 'Vi som bor i Sverige kommer behöva sänka vår levnadsstandard för att stoppa klimatförändringarna', där den ursprungliga 11-gradiga svarsskalan kodats om till fem kategorier, där 1 motsvarar "helt felaktigt påstående" och 5 "helt riktigt påstående". Klimatskatt är en dikotom variabel där de som svarat antingen 'Mycket bra förslag' eller 'Ganska bra förslag' på samtliga tre frågor om att i) 'införa en klimatskatt i EU på flygresor', ii) 'införa klimatskatt på nötkött', och iii) 'höja koldioxidskatten på bensin och diesel' kodats till 1. "Minska flyktningmottagandet" baseras på frågan 'Vilken är din åsikt om följande förslag? Ta emot färre flyktningar i Sverige' där svaret ges på en femgradig skala där 1 motsvarar 'Mycket dåligt förslag' och 5 'Mycket bra förslag'. "Skänkt pengar till hjälporganisation" är en dikotom variabel där 1 innebär att respondenten under de senaste 12 månaderna skänkt pengar till en hjälporganisation. Standardfel inom parentes. *** p < .001, ** p < .01, * p < .05.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2021.

Mota Olle på andra sidan grind

I takt med att behovet av åtgärder som ökar våra samhällens motståndskraft gentemot klimatförändringarna ökar, blir frågor om hur dylika åtgärder ska hanteras av central betydelse. Vilken princip ska vi nyttja när kostnader för klimatanpassningsåtgärder ska fördelas mellan världens länder, och var är det mest rimligt att insatser görs? Som framgår av resultaten i detta kapitel ställer sig en stor andel av svenskarna positiva till statliga satsningar på klimatanpassning – oavsett om dessa lokaliseras till Sverige eller till länder som av olika skäl kan uppfattas som mer behövande (fattiga eller särskilt utsatta länder). Andelen positiva svar skiljer sig inte nämnvärt mellan att vilja satsa på anpassning och att satsa på en minskad svensk klimatpåverkan. Detta är i sig inga förvånande resultat. På samma sätt som att Sverige brukar utmärka sig som ett av de länder som betalar störst andel bistånd i förhållande till sin bruttonationalprodukt, brukar vi även utmärka oss vad gäller vår beredvillighet att stödja miljöförbättrande insatser i andra länder. Emellertid kan resultaten tolkas som att en viss förändring i den allmänna opinionen trots allt har skett över de senaste decennierna, från ett övervägande lokalt till ett allt mer globalt fokus. I en tidigare SOM-studie visar exempelvis Carlsson och Kumlin (1998) att svenskarna under slutet av 1990-talet var betydligt mer positivt inställda till att betala för lokala klimatsatsningar än för gränsöverskridande sådana. Med ökad medvetenhet om klimatförändringarnas globala karaktär och de allt mer katastrofala följder dessa får – framförallt globalt – har behoven till hjälp utanför Sveriges gränser allt mer kommit att uppmärksammas både politiskt och medialt håll, och det tycks alltså som att opinionen kan ha rört sig i samma riktning.

En större variation hittar vi för frågan om betalningsansvar. Här visar våra resultat att svenskarna i hög grad föredrar en nutidsorienterad *Polluters Pays Principle* när

kostnader för anpassningsåtgärder ska fördelas. Det är således de länder som idag står för de största utsläppen, följt av de länder som historiskt sett varit skyldiga till klimatförändringar, som man anser bör bära kostnaderna. Att skjuta över betalningsansvaret till länder som riskerar att drabbas negativt av klimatförändringarnas konsekvenser väcker däremot ingen större entusiasm.

En intressant fråga uppstår när vi betänker relationen mellan våra två frågebatterier. Som vi har sett tycker den typiske svarspersonen att det är bra förslag både att Sverige bekostar anpassning i fattiga och sårbara länder. Men den typiske svarspersoner tycker också att de som släpper ut mest i nuläget bör stå för merparten av kostnaderna. Betyder detta att denna typiska svarsperson betraktar Sverige som en stor utsläppare? Det är visserligen en möjlighet, men med tanke på Sveriges modesta befolkningstal och relativa oberoende av fossila bränslen i energiproduktionen, håller vi det för mindre sannolikt. Den alternativa tolkningen är – i alla fall om vi vill utesluta att de svarande helt enkelt har motsägelsefulla uppfattningar – att svarspersonerna ger uttryck för en mer nyanserad uppfattning enligt vilken Sverige förvisso *bör* bidra till att finansiera klimatanpassning i andra länder, men detta i en jämförelsevis modest *utsträckning*. I våra data kan vi emellertid inte undersöka denna fråga vidare.

I takt med att det omtalade 1,5-graders målet närmar sig, och fler och fler rapporter förutspår att detta mål sannolikt kommer att överskridas med oroväckande god marginal, aktualiseras behovet av att skydda oss och minska vår sårbarhet. Man kan i detta sammanhang bara hoppas beredvilligheten att betala för att hantera denna fara kommer öka ju mer påtagliga klimatförändringarna blir. Bäst hade varit om världen hade ”motat Olle i grind” från första början och undvikit klimatförändringarna, men eftersom det aldrig hände, måste vi nu hantera en situation där ”Olle” befinner sig på andra sidan grinden. Att minska utsläppen förblir en viktig uppgift men den kan inte stå ensam, för utan anpassning till klimatförändringarnas negativa effekter kommer vi att få det obehagligt hett, blött eller torrt om örona.

Not

- ¹ Roser & Seidel (2017) ger en itererad översikt över de positioner vi redogör för i texten; se även Brülde & Duus-Otterström (2015). Victor (2011) gör en analys av den internationella klimatpolitiken som fortfarande håller.

Referenser

- Bergquist, Magnus., Nilsson, Andreas., Harring, Niklas & Sverker C. Jagers (2022). Meta-analyses of fifteen determinants of public opinion about climate change taxes and laws. *Nature Climate Change*, 12: 235–240.
- Brülde, Bengt & Göran Duus-Otterström (2015). *Klimatetik: Rättvisa, Politik och Individens Villkor*. Stockholm: Thales.

- Duus-Otterström, Göran (2016). Allocating adaptation finance. *International Environmental Agreements*, 16(5): 655–670.
- Duus-Otterström, Göran & Sverker C. Jagers (2012). Identifying Burdens of Coping with Climate Change. *Global Environmental Change*, 22(3): 746–53.
- Egan, Patrick J. & Mullin, Megan (2017). Climate Change: US Public Opinion. *Annual Review of Political Science*, 20(1): 209–227
- IPCC (2022). Summary for Policymakers. I Hans-O. Pörtner m.fl. (red) *Climate Change 2022: Impacts, Adaptation, and Vulnerability. Contribution of Working Group II to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Grasso, Marco (2010). An dethical approach to climate adaptation finance. *Global Environmental Change*, 20(1): 74–81.
- Huggel, Christian, Wallimann-Helmer, Ivo, Stone, Dáithí & Wolfgang Cramer (2016). Reconciling Justice and Attribution Research to Advance Climate Policy. *Nature Climate Change*, 6(10): 901–908.
- James, Rachel A., Jones, Richard G., Boyd, Emily, Young, Hannah R., Otto, Friederike E.L., Huggel, Christian & Jan S Fuglestedt (2019). Attribution: How Is It Relevant for Loss and Damage Policy and Practice? I Reinhard Mechler, Laurens M. Bouwer, Thomas Schinko, Swenja Surminski & JoAnne Linnerooth-Bayer (red) *Loss and Damage from Climate Change* (113–154). Cham: Springer International Publishing.
- Jagers, Sverker C. & Duus-Otterström, Göran (2008). Dual climate change responsibility: on moral divergences between mitigation and adaptation. *Environmental Politics*, 17(4): 576–591.
- Javeline, Debra (2014). The Most Important Topic Political Scientists Are Not Studying: Adapting to Climate Change. *Perspectives on Politics*, 12(2): 420–434.
- Remling, Elise & Åsa Persson (2015). Who is adaptation for? Vulnerability and adaptation benefits in proposals approved by the UNFCCC Adaptation Fund. *Climate and Development*, 7(1): 16–34
- Roser, Dominic & Christian Seidel (2017). *Climate Justice: An Introduction*. London: Routledge.
- Victor, David G. (2011). *Global Warming Gridlock*. Cambridge: Cambridge University Press.

